אִתְיַיקּוּרֵי הוּא דְּמִתְיַיקְּרוּ בִּי.

א אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבָּה: נִיקְּבָה כְּנָפָה — מִצְטָרְפִים לְרוּבָּא. מְתִיב רַב יִרְמְיָה: [א] וּבְגוּלְגּוֹלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶקֶב אֶחָד אָרוֹךְ, אֲפִילּוּ יֵשׁ בָּהּ נְקָבִים הַרְבֵּה — מִצְטָרְפִים לִמְלֹא מַקְדֵּחַ; אַלְמָא, כֵּיוָן דְּשִׁיעוּרָהּ מְלֹא מַקְדֵּחַ — לִמְלֹא מַקְדֵּחַ מִצְטָרְפִין; הָכָא נַמִּי, כֵּיוָן דְּשִׁיעוּרֵיהּ [ב] כְּאִיסָּר — לִכְאִיסָּר מִצְטָרְפִין! אִישְׁתְּמִיטְתֵיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב חַמָּא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן — מִצְטָרְפִין לִכְאִיסָּר, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חֶסְרוֹן — מִצְטָרְפִין לְרוּבָּא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִיטְּלָה הֵימֶנָּה רְצוּעָה — מִצְטָרֶפֶת לִכְאִיסָּר. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִיקְּבָה כְּנָפָה מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ: נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן — מִצְטָרְפִין לִכְאִיסָּר, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חֶסְרוֹן — מִצְטָרְפִין לְרוּבָּא. בְּעוֹפָא מַאי? אֲמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי: לְדִידִי מִפָּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מְקַפְּלוֹ וּמַנִּיחוֹ עַל פִּי הַקָּנֶה, אִם חוֹפֶה אֶת רוֹב הַקָּנֶה — טְרֵפָה, וְאִם לָאו — כְּשֵׁרָה. אֲמַר רַב פַּפָּא: וְסִימָנֵיךְ — נָפְיָא. נִפְחֲתָה כְּדֶלֶת — אֲמַר רַב נַחְמָן: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִיסָּר לְרָחְבּוֹ. נִסְדְּקָה — אֲמַר רַב: אֲפִילּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ אֶלָּא חוּלְיָא אַחַת לְמַעְלָה, וְחוּלְיָא אַחַת לְמַטָּה — כְּשֵׁרָה. אֲמַרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר: מַה חוּלְיָא וּמַה חוּלְיָא דְּקָאָמַר רַב? אֶלָּא אֵימָא:

אתייקורי מתייקרי בי — נכבדין הם במה שאני סועד אצלם, והנאתם היא, ואין זו מתנה. **כנפה** — הגרגרת סביב סביב להיקפה נקבים דקים כנפה. **מצטרפין הנקבים לרובא** — אילו היו כולן מחוברים יחד היה רובא נפסק — טרפה. **ובגולגולת** — לגבי אהל המת תניא (אהלות פרק שני משנה ג) בההיא דכמה חסרון בשדרה, קתני סיפא: ובגולגולת כדי שינטל מן החי וימות הוי חסרון ולא מטמא. ואמרינן בבכורות (לח,א): כמה ינטל מן החי וימות — כמלא מקדח של רופאים. ותני עלה, דאם יש בו נקב אחד ארוך שאין עגול — רואים אותו, אם יתנו ארכו לעגלו והוי כמלא מקדח — הוי חסרון, או אפילו יש בו נקבים קטנים הרבה — כולן מצטרפין לכמלא מקדח. **אלמא** — כיון דשיעור חסרון גולגולת כמלא מקדח הוא — מצטרפין נקבים הקטנים לכמלא מקדח כאילו הוי חד נקב, ולא יהבינן בהו שיעורא אחרינא. **והכא נמי** — אף על גב דבפסוקות שיעורא לרובא, גבי נקובה תנן במתניתין (חולין נד,א): עד כמה תחסר — עד כאיסר האיטלקי, אלמא נקב הקנה טריפתו בכאיסר, וגבי נקבים קטנים בעי כאיסר לשעורינהו! **אישתמיטתיה** — להאי מקשה. **מצטרפין לרובא** — דהוו כפסיקה בעלמא דלא מיחסרא, וניקבה כנפה נמי — בדליכא חסרון. **ניטלה הימנה רצועה** — לארכה, דאיכא חסרון. **מצטרפת לכאיסר** — אי כי מעגלת לה הויא איסר — טרפה. **בעופא** — נקבים דחסרון בעוף, דליכא למימר בגרגרת דידיה כאיסר, בכמה הוי שיעוריה? **מקפלו** — חותך למטה מן הנקבים ולצדיהם עד שיוכל לקפל הרצועה שהן בה כלפי פי הקנה, ומניחו למקום הנקבים על פי הקנה. **אם חופה** — בין הנקבים והשלם שבין נקב לנקב את רוב הקנה, אף על גב דבנקבים גרידי ליכא רובא. **טריפה** — הואיל ויש בהן חסרון. ושיעור סמיכת נקבים זה לזה כנפה, דהא אניקבה כנפה קיימינן. **וסימניך** — שלא תשכח שמועה זו, ולא תימא כאיסר או מצטרפין לרובא. **נפיא** — כעין שעושין הנפה, שמניחין שם יריעות זנב הסוס על פי העוגל. וזה סימן יהא לך: נקבה כנפה שאלת — ומעשה נפה השיבוך. **נפחתה** כמין דלת — ולא נטל הפחת, אלא תלוי ועומד זקוף שם כעין דלת במזוזתו. **כדי שיכנס איסר לרחבו** — ושיעור גדול הוא זה מאיסר, דהכא בעינן נכנס ויוצא, משום דאין כאן חסרון, והדלת סותם את הנקב. **נסדקה** — לארכה, וקילא מכולהו. דהיכא דנפסק לרחבה ברובא, מתוך שהריאה מושכת למטה והצואר מושך למעלה — ניתק והולך לגמרי, ולא הדר חלים, *שולדר״א בלעז. אבל לארכה, כל כמה שהצואר נמשך — הסדק סוגר והולך, הלכך הדר חלים. **חוליא** — טבעת שמעתי. ובעיני נראה שהן שלש טבעות, כדאמרינן במנחות (לט,א): כדי שיכרוך וישנה וישלש הויא חוליא לגבי ציצית. **מה חוליא ומה חוליא** — למה לכם החוליות הללו דקאמר רב?

◆

תוספות

מצטרפין לכמלא מקדח — לאו משום דבעו למיסתם כבית שמאי, אלא משום דבית שמאי פירשו שיעור נקט שיעורא דבית שמאי.

אישתמיטתיה הא דאמר כו׳ — סלקא דעתיה דרב ירמיה דאפילו בנקבים שיש בהם חסרון קאמר דמצטרפין לרובה, מדנקט כנפה, דמשמע: כנקבי נפה שיש בהם חסרון איירי. ומסיק דבשאין בהן חסרון איירי, ולא נקט נפה אלא לומר דמלאה נקבים כנפה. ולשון ״אישתמיטתיה״ קשה.

ניטלה ממנה רצועה מצטרפת לכאיסר — תימה: לישמועינן ניקבה וכל שכן רצועה!

כדי שיכנס איסר לרחבו — פירוש: לרחבו של איסר, שיושיבהו שם על רחבו ויכנס, לאפוקי דרך עוביו.

אתייקורי הוא דמתייקרו בי [כבוד הוא שהם מתכבדים בי] שאני סועד אצלם, ואין זה כמתנה עבורי, אלא הנאתם היא.

א ועוד בענין הגרגרת (הקנה) שנפסקה (נחתכה לרוחבה) ברובה, ששנינו במשנה שהיא טריפה, **אמר רב יהודה אמר רב:** אם **ניקבה** הגרגרת סביב היקפה שורה של נקבים קטנים כנקבי **נפה** — הרי הנקבים הללו **מצטרפים לרובא** [לרוב], שאם יש בכולם כדי רוב היקפה הריהי טריפה, כאילו נפסקה ברובה. **מתיב** [מקשה על כך] **רב ירמיה** מדין נקב בגולגולת, ששנינו שאם היה עגול ושיעורו כמלוא מקדח של רופאים (שהיו משתמשים בו לניתוחי גולגולת) — אינה מטמאה כמת בטומאת אוהל, ועל כן שנינו בברייתא: **ובגולגולת שיש בה נקב אחד ארוך**, או **אפילו יש בה נקבים הרבה** — **מצטרפים** הנקבים (או הנקב הארוך) **לשיעור מלא מקדח. אלמא** [מכאן] שאנו אומרים: **כיון ששיעורה מלא מקדח** — נקבים קטנים **לשיעור מלא מקדח מצטרפין**, ואין צורך בשיעור גדול יותר, **הכא נמי** [כאן גם כן], כשניקבה הגרגרת בנקבים דקים כשל נפה, **כיון דשיעוריה** [ששיעורו] של נקב בגרגרת לעשות טריפה הוא **כ**רוחב מטבע ששמו **איסר** (להלן נד,א), אם כן הנקבים **לשיעור כאיסר מצטרפין**, ואין צורך שיצטרפו לרוב! ומעירים: **אישתמיטתיה** [נשמט, נשכח ממנו] מרב ירמיה **הא** [זו] **שאמר ר׳ חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: נקבים שיש בהן חסרון**, כלומר, שנחסר בהם חלק ממשי מגוף הגרגרת — הם המצטרפין **לשיעור כאיסר**, ואולם נקבים **שאין בהן חסרון**, כגון שהם דקים כשל נפה — **מצטרפין** דווקא **לרובא** [לרוב], כדין גרגרת שנפסקה, שאין בה חסרון, אלא הפגם בעצם החתך, ובפחות מרוב אינו טריפה. כיוצא בו **אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יהושע בן לוי: ניטלה הימנה** (מן הגרגרת) **רצועה** צרה וארוכה — הרי היא **מצטרפת לכאיסר**, כאילו היה זה נקב עגול. ועל כך **בעא מיניה** [שאל אותו] **ר׳ יצחק בר נחמני מר׳ יהושע בן לוי:** אם **ניקבה** הגרגרת **כנפה מהו? אמר ליה** [לו], **הרי אמרו** בענין זה: **נקבים שיש בהן חסרון — מצטרפין לכאיסר, ושאין בהן חסרון — מצטרפין לרובא.** ושואלים: דברים אלה שנקבים קטנים שיש בהם חסרון מצטרפים לכאיסר, אמורים בבהמה, אבל **בעופא** [בעוף] שניקבה הגרגרת שלו נקבים שיש בהם חסרון, **מאי** [מה הדין]? לכמה הם מצטרפים לעשות טריפה? שהרי רוחב גרגרת העוף כולו קטן מאיסר. **אמר ר׳ יצחק בר נחמני: לדידי מפרשא לי מיניה** [לי עצמי נתפרש הדבר ממנו] **מר׳ אלעזר:** חותך את האזור המנוקב **ומקפלו ומניחו על פי הקנה, אם** הוא **חופה את רוב הקנה — טרפה, ואם לאו** [לא] — **כשרה. אמר רב פפא: וסימניך** לענין זה — **נפיא** [נפה], שאופן הבדיקה של הנקבים הנראים כנפה, הוא כנפה — שמניח את האזור המנוקב על פי הקנה, כעין נפה. ובענין חסרון בגרגרת כאיסר, מביאים: גרגרת **שנפחתה כדלת**, כלומר, נחתכה ממנה חתיכה, ואולם היא מחוברת בצד אחד, כך שניתן לסגור על ידה את הנקב, **אמר רב נחמן:** שיעורו לעשות טריפה הוא **כדי שיכנס** שם מטבע **איסר לרחבו**, שניתן להכניס ולהוציא בו איסר לרוחבו, יותר מגודל איסר כשלעצמו. אם **נסדקה** הגרגרת לאורכה, **אמר רב: אפילו לא נשתייר בה אלא חוליא אחת שלמה למעלה, וחוליא אחת למטה** — הרי היא **כשרה. אמרוה קמיה** [אמרו את ההלכה הזו לפני] **ר׳ יוחנן, אמר: מה חוליא ומה חוליא,** מה מקום לענין זה של חוליה **דקאמר** [שאומר] **רב? אלא אימא** [אמור] כך:

מסורת הש״ס

א. חולין נז,ב. תוספתא אהלות פ״ב ו (ועיי״ש).

ב. ראה משנה חולין נד,א.

◆

גרסות

ניקבה כנפה מצטרפים לרובא בכתי״מ: **ניקבה הגרגרת כנפה מצטרפת לרובה** וכן במקורות, ראה בעיונים בשם ראי״ה.

לדידי מפרשא לי מיניה דרבי אלעזר יש בכת״י: **אמר רבי יהושע בן לוי** ויש: **לדידי מיפרשא לי מיניה דר׳ יהושע בן לוי.**

נפחתה כדלת ברוב כתה״י: **נפחתה או: נפחתא** וכן במקורות, ויש במקורות: **נפתחה כדלת**, ובתוס׳ חיצוניות מנוקד **כדָלֶת** וראה בעיונים.

כדי שיכנס איסר לרחבו יש במקורות: **אין אומרים אם חופה, אלא כדי שיכנס איסר לרחבו** וראה חידושי הראי״ה.

◆

החיים

איסר

האיסר הוא מטבע קטן־ערך, אחד מעשרים וארבע בדינר כסף. כרגיל היה האיסר טבוע מנחושת. גודלו של האיסר משמש כציון גודל בכמה מקומות בתלמוד. כיון שהיו הבדלים מסויימים (בגודל, במשקל ובערך) בין איסרים שונים, ציינו לעתים שהמדובר הוא באיסר האיטלקי ולא במטבע היווני המקביל.

DIVVS AVGVSTVS PATER

איסר של הקיסר אוגוסטוס

ניקבה כנפה

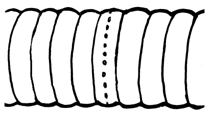

מקפלו ומניחו על פי הקנה

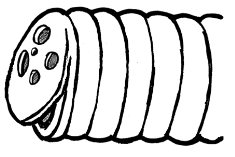

נפחתה כדלת

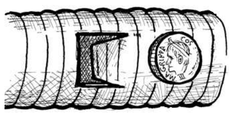

לפירוש רש״י

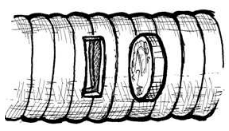

לפירוש הרמב״ם

עיונים

מצטרפים לרובא כלומר, הנקבים עצמם בלא הרווח שביניהם (רוב המפרשים). אבל הרא״ה והר״נ כתבו כי גם הרווח שביניהם מצטרף לרוב (או לאיסר, אם היה בהם חסרון) ובלבד שיהיה קטן מן הנקבים עצמם, מפני שבמקרה זה אינו נחשב ובטל לנקבים (ומהרש״ל הבין כן גם בדברי רש״י).

ובגולגולת שיש בה נקב אחד ארוך דברים אלו שנויים בענין טומאת מת, שלדברי בית שמאי גולגולת שלמה מטמאה טומאת אוהל כמת שלם עד שתחסר כשיעור מקדח של רופאים שמשתמשים בו בניתוחי גולגולת (אהלות פ״ב מ״ג. ובפרטי הענין ראה בכורות לז,ב), וביותר מכך היא מטמאת רק במגע ובמשא, כעצם מן המת. והעירו כי אף שהלכה כבית הלל, הובאו כאן דברי בית שמאי משום שבדברי בית הלל לא הוזכר שיעור מדוייק, אלא ״כדי שיינטל מן החי וימות״ (תוס׳ ורמב״ן. וראה ש״מ).

ושאין בהן חסרון מצטרפין לרובא כלומר, המקרה עליו דיבר רב יהודה בשם רב, של נקבים דקים כנקבי הנפה, אינו נדון כדין נקובת הגרגרת שבמשנה להלן (נד,א), ששיעורו הוא כאיסר, אלא כדין המשנה שלנו (לעיל מב,א), כאילו נפסקה (נחתכה) הגרגרת, שאין בו חסרון בגוף הגרגרת, ושיעורו לעשות טריפה הוא ברוב, ולא בפחות מכך. והוא הטעם לכך שדברי רב יהודה הובאו על המשנה שלנו, ולא להלן בענין גרגרת שחסרה (תורת חיים).

בעופא מאי הרי״ף פירש את שאלת הגמרא על עיקר שיעור החסרון בגרגרת העוף שעושה טריפה, שדבר זה לא נזכר במשנה להלן (וראה רא״ש).

מקפלו ומניחו כלומר, חותך מתחת לאזור הנקוב כנפה ומצידיו, והוא נשאר מחובר לגרגרת מצידו העליון, וכשחותך מן הצדדים מאריך את החתכים כלפי מעלה, כך שנוצרת רצועה, ושכשמקפל אותה כלפי מעלה מניח את החלק המנוקב מעל פי הגרגרת (רש״י). ויש שכתב כי אין צורך בכך, אלא ״מקפלו״ מובנו — מקלפו, כלומר, חולצו ממקומו, כפי שמצאנו בלשון חכמים במסכת סוטה לו,א (מאירי. וראה רש״י לעיל מד,א).

אם חופה את רוב הקנה וכו׳ אף שלעיל נאמר כי רק הנקבים עצמם מצטרפים לרוב, ולא הרווחים שביניהם — שם מדובר בנקבים שאין בהם חסרון, ומה שביניהם אינו מצטרף, אבל כאן מדובר בנקבים שיש בהם חסרון, והם גם סמוכים זה לזה כנקבי נפה (רש״י. ראה רי״ד). ויש שכתבו כי חיותו של העוף קטנה משל בהמה, ולכן יש להחמיר בו יותר (תוס׳ הר״ף, מאירי).

נפחתה כדלת... כדי שיכנס איסר לרחבו שכיון שהקנה לא נחסר לגמרי, שהרי החלק שנחתך מחובר, יש צורך בנקב גדול יותר מאיסר מדוייק כדי לעשותו טריפה, והוא כאשר ניתן להכניס ולהוציא בו את האיסר (רש״י). ויש שגרסו כאן ״נפתחה״ (בה״ג ועוד). והרי״ף והרמב״ם הבינו כי ״נפחתה כדלת״ עניינו שניקבה הגרגרת נקב מפולש מצד לצד, כדלת פתוחה, ולשיטתו משמע כי ״רחבו״ כוונתו לעוביו של המטבע, שכיון שהנקב מפולש די בנקב קטן הרבה יותר כדי לעשותו טריפה (ראה רא״ש). ויש שהבין כן את דברי התוס׳ (ראש יוסף).

נסדקה וכו׳ בניגוד למקרה שנפסקה הגרגרת לרוחבה, שעם הזמן הולך החתך ומתרחב, כשהבהמה פושטת את צווארה, או בתוך כדי פעולת הסרעפת שמושכת את הגרגרת והריאות כלפי מטה, הרי במקרה שנסדקה לאורכה, מתיחתה לאורך רק סוגרת את הסדק, ולכן אם לא נסדקה כולה אינה טריפה (ראה רש״י).

חוליא יש שפירשו: טבעת אחת מטבעות הקנה. ורש״י סבור כי מדובר בשלוש טבעות, שהן קרויות ״חוליא״ בלשון חכמים (על פי מנחות לט,א).

אורח ההלכה

ניקבה כנפה וכו׳ ניקב הקנה סביב היקפו נקבים דקים הסמוכים זה לזה כנקבי הנפה, אם אין בהם חסרון — מצטרפים לאסור את הבהמה רק אם יש בהם כדי רוב חלל הקנה. ואם יש בהם חסרון — מצטרפים לכאיסר, שאם יש כאיסר בנקבים עם מה שביניהם — אסורה (גם אם אינם סביב היקף הקנה. ש״ך). ומתי מצטרף השלם שביניהם — כאשר הנקבים סמוכים כל כך שאין בין נקב לנקב כמלא נקב, אבל אם יש ביניהם יותר משיעור זה — אין מה שביניהם מצטרף (וראה ש״ך ושמ״ח). כדברי ר׳ חלבו. (רמב״ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ״ג הכ״ג. שו״ע יו״ד לד, ג).

ובגולגולת שיש בה נקב אחד ארוך גולגולת המת כשהיא שלמה הריהי מטמאה באוהל כמת שלם, ואם חסרה כסלע — הריהי כשאר העצמות ומטמאה במגע ומשא בלבד. וכן אם היו בה נקבים קטנים (שיש בהם חסרון. מנ״ח) כולם מצטרפים לכסלע. שהוא שיעור החסרון לשיטת בית הלל (בכורות לז,ב). (רמב״ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פ״ב ה״ח).

ניטלה הימנה רצועה ניטלה מן הקנה רצועה לאורכה, אם יש בה כדי שיעור איסר — אסורה. ויש מי שאומר שאין אנו בקיאים בשיעור איסר, ולכן יש לשער ברוב רוחב חלל הקנה (רשב״א). וכתב רמ״א שהכוונה לרוחב קנה של עוף (וראה ש״ך וט״ז ושמ״ח). (רמב״ם ספר קדושה שם. שו״ע יו״ד לד, ב).

מקפלו ומניחו על פי הקנה קנה העוף, אם ניקב כנפה נקבים שיש בהן חסרון — חותך המקום המנוקב ומניחו על פי חלל הקנה, אם יש בו כדי לחפות את רוב הקנה — אסורה. ובנקבים שאין בהם חסרון, רק אם הם עומדים בהיקף ומקיפים רובו של קנה הריהי טריפה. וכתב רמ״א: ואם נחסר קנה של עוף, יש אומרים שמשערים אותה באותו אופן — אם יש בחסרון כדי לחפות את רוב רוחב הקנה (רי״ף ורמב״ם), שעל זה דנה הגמרא כאן. ויש אומרים ששיעור החסרון הוא יחסי בכל בעל חיים, כמו איסר בבהמה (רש״י והרא״ש). (רמב״ם שם. שו״ע שם סעיף ד).

נפחתה כדלת נפחת הקנה כמו דלת, ולא ניטל הפחת, אלא תלוי ועומד כדלת על פי הארובה — צריך שיהא הפחת גדול כדי שיכנס ויצא בו איסר כדי להטריף, דהיינו יותר מכאיסר. כפירוש רש״י לדין זה. יש אומרים שאם הנקב מפולש משני הצדדים, אף על פי שאין בנקב אלא כדי שייכנס בו איסר לרוחבו — טריפה (בין בעוף ובין בבהמה. ש״ך). כפירוש הרי״ף והרמב״ם. (רמב״ם שם הכ״ד. שו״ע יו״ד לד, ה—ו).

נסדקה נסדק כל הקנה לאורכו, אף על פי שלא חסר ממנו כלום — אסורה; ואם נשאר ממנו כל שהוא למעלה ולמטה במקום הראוי לשחיטה — כשרה, מפני שכאשר הצוואר נמשך — הסדק סוגר והולך, מתחבר מתרפא. כדעת ר׳ יוחנן. ויש מחמירים שאינו מועיל אם השיור שלמעלה הוא למעלה מהטבעת הגדולה, למרות שהוא עדיין במקום שחיטה, וכך הלכה (ש״ך). (רמב״ם שם. שו״ע יו״ד לד, ז).

---

* **שולדר״א** (צ״ל: שולדי״ר) מן הצרפתית העתיקה solder — להיצמד, להידבק.

שפע
למד את עמי

אֲפִילּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה — כְּשֵׁרָה. [ג]אֲמַרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן הָכִי, אֲמַר לְהוּ: יָדְעִין [ד]חַבְרִין בַּבְלָאֵי לְפָרוּשֵׁי כִּי הַאי טַעְמָא?

ב תְּנָא רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַצַּוָּאר כּוּלּוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, מִטַּבַּעַת הַגְּדוֹלָה עַד כַּנְפֵי רֵיאָה הַתַּחְתּוֹנָה. אָמַר רָבָא: תַּחְתּוֹנָה שֶׁהִיא עֶלְיוֹנָה, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁפּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ וְרוֹעָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֶּאֱנֵס. בָּעֵי רַב חֲנִינָא, וְאִיתֵּימָא רַב חֲנַנְיָה: אָנְסָה עַצְמָהּ, מַהוּ? תֵּיקוּ. [ה]יָתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נְפַק מִילְּתָא מִבֵּינַיְיהוּ: אָנַס בְּסִימָנִים וְשָׁחַט — פְּסוּלָה, נִיקַּב הַקָּנֶה לְמַטָּה מִן הֶחָזֶה — נִידּוֹן כָּרֵיאָה. תָּנוּ רַבָּנַן: [ו]אֵיזֶהוּ חָזֶה — זֶה הָרוֹאֶה אֶת הַקַּרְקַע; לְמַטָּה — עַד הַצַּוָּאר, לְמַעְלָה — עַד הַכָּרֵס. חוֹתֵךְ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִשְּׁתֵּי דְּפָנוֹת אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וְזֶהוּ חָזֶה הַנִּיתָּן לַכֹּהֲנִים.

ג "נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ". רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: [ז]קְרָמָא עִילָּאָה, אַף עַל גַּב דְּלָא אִינְּקִיב תַּתָּאָה. וְאָמְרִי לָהּ: עַד דְּאִינְּקִיב תַּתָּאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, וְסִימָנֵיךְ: חַיְיתָא דְּמִתְנַח בֵּיהּ מוֹחָא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּנֶגְדּוֹ בַּבֵּיצִים נִיכָּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מוֹחַ — כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵירָה נִדּוֹן כַּמּוֹחַ, הִתְחִיל לִמְשׁוֹךְ — נִדּוֹן כְּחוּט הַשִּׁדְרָה. וּמֵהֵיכָן מַתְחִיל לִימָּשֵׁךְ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, לְדִידִי מִיפָּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּמִין שְׁנֵי

הכי גרסינן: אמרוה קמיה דרבי יוחנן משמיה דרבי יונתן הכי — ולא גרסינן "איכא דאמרי". **הכי** — כדקאמר רבי יוחנן משהו למעלה ומשהו למטה, אמרוה קמיה משמיה דרבי יונתן. **חברין בבלאי** — רבי יונתן מבבל סליק. **כי האי טעמא** — לשבח קאמר. **מטבעת הגדולה** — כרבי יוסי ברבי יהודה ומחלוקתו בפרק קמא (חולין יח,א) נקט לה. מיהו, אנן קיימא לן כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמשפוי כובע ולמטה כשרה, דהיינו למעלה מן הטבעת. **כנפי ריאה** — אוני ריאה. **התחתונה** — כדמפרש רבא: תחתונה כשהבהמה תלויה, דהיינו אונות קטנות, שהיא עליונה כשאוחזין בקנה והריאה תלויה למטה. **כנפי** — כמות שהן נמתחין ופורשין כנפים למעלה, אף על פי שהקנה יורד ונכנס עד מקום חיבורן. **שאני אומר כל שפושטת צוארה ורועה** — ולא יותר. לכך אני מפרש תחתונה שהיא עליונה, שלא תאמר: תחתונה כשאוחזין הקנה, דהיינו כנגד כל הריאה. **שלא תאנס** — למשוך הסימנים חוץ לחזה בידי אדם. **אנסה עצמה** — לפשוט מאד צוארה בשעת שחיטה, מהו? **תיקו** — ולחומרא, וכן הלכה. **למטה מן החזה** — למקום שאין ראוי לשחיטה. **נידון כריאה** — בנקב משהו, ולא ברוב כגרגרת. **תנו רבנן איזהו חזה** — לגבי חזה ושוק של שלמים הניתן לכהנים. **הרואה את הקרקע** — אינו משבר מן הצלעות בגובה הצדדין כלום, אלא השומן התחתון כמות שהוא בחסחוס שבראשי הצלעות. **למעלה עד הכרס וכו'** — ושיעור ארכו למעלה עד הכרס. כשהבהמה תלויה להפשיט היו נוטלים אותו. וחותך שתי צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה ונקראין *פורציל"א. **קרמא עילאה** — המחובר לגולגולת מבפנים. **ואף על גב דלא אינקיב תתאה** — הקרום הרך שהמוח מונח בתוכו. **חייתא** — שק, כמו (בבא מציעא יז,ב) חייתא דקיטרי. **דמתנח ביה מוחא** — שהמוח מונח בתוכו. **כנגדו בביצים ניכר** — בבילי זכר אתה יכול להכיר רבילת המוח. שגם להן יש שני קרומים לבד הכיס, והאחד חיצון והאחד שהבילים מונחים בו. ומתוך שקרום התחתון של מוח דק מאד ואין ניכר לגמרי ונראה כמות עצמו, הוא נותן לו סימן בבילים. **כל מה שבקדרה** — בגולגולת, עד שלא התחיל לצאת מן הקדרה ליעשות חוט, שהרי חוט השדרה מן המוח הוא בא. **נידון כמוח** — בנקב משהו. **לימשך** — לצאת מן הקדרה לצד החוט. **נידון כחוט** — בפסיקת הרוב.

אפילו לא נשתייר בה אלא משהו למעלה ומשהו למטה — כשרה. ומסופר, **אמרוה** בארץ ישראל **קמיה** [לפני] **ר' יוחנן משמיה** [משמו] **של ר' יונתן** הבבלי **הכי** [ממש כך], שדי שנשתייר בה משהו למעלה ומשהו למטה. **אמר להו** [להם] בהתפעלות: **ידעין חברין בבלאי לפרושי כי האי טעמא** [יודעים חברינו הבבליים לפרש כטעם זה] שאמרתי?

ב **תנא** [שנה] **ר' חייא בר יוסף קמיה** [לפני] **ר' יוחנן: כל הצואר כולו כשר לשחיטה, מטבעת הגדולה** העליונה של הקנה **עד** למטה מול **כנפי** (קצוות) **הריאה התחתונה. אמר רבא: תחתונה** כוונתו — כשתולים את הבהמה ברגליה לצורך הפשטה, וראשה למטה, **שהיא** באמת **העליונה**, הקצה שלצד הראש. **שאני אומר**, שמקום השחיטה הוא **כל** אורך הצוואר בשעה **שפושטת צוארה ורועה** (אוכלת מן הקרקע) — **ובלבד שלא תאנס**, שלא ימשכו את הצוואר בכח, שאם שוחט בקצה התחתון של הצוואר — נמצא ששוחט בקנה מתחת למקום הראוי לשחיטה. **בעי** [שאל] **רב חנינא, ואיתימא** [ויש אומרים] ששאל זאת **רב חנניה**: אם **אנסה עצמה**, כלומר, הבהמה עצמה התאמצה ומתחה צווארה יותר מן הרגיל, **מהו**? האם גם זה בכלל מקום שחיטה? **תיקו** [תעמוד] השאלה, שאין לה פתרון. מסופר, **יתיב** [ישבו] **ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, נפק מילתא מבינייהו** [יצא דבר מביניהם], כלומר, הגיעו שניהם למסקנה הבאה: אם **אנס בסימנים**, כלומר, משך ומתח בכוח את הקנה והוושט, **ושחט** בקצה התחתון של הצואר — הרי זו **פסולה**. אם **ניקב הקנה למטה מן החזה** — הריהו **נידון כנקב בריאה**, שנקב כלשהו בה עושה טריפה, ולא כנקב בקנה, ששיעורו בכאיסר (להלן נד,א). כדי להבין הלכה זו מביאים מה **שתנו רבנן** [שנו חכמים], **איזהו חזה** שצריך לתת לכהנים מכל קרבן שלמים (ויקרא ז, לא)? **זה** החלק **הרואה את הקרקע**, ולא אזור הצלעות שבצדדים. וגבולותיו לאורך הם: **למטה** לצד הראש (שהוא למטה כשתולים את הבהמה ברגליה) — **עד הצואר. למעלה**, לצד הגוף — **עד הכרס**. וכן **חותך שתי צלעות** ראשונות (מכיוון הראש) **משתי דפנות אילך ואילך** (מכאן ומכאן), **וזהו חזה הניתן לכהנים.**

ג שנינו בין הטריפות: **ניקב קרום של מוח. רב ושמואל דאמרי תרוייהו** [שאמרו שניהם]: שני קרומים יש למוח, עליון (עבה יותר) הסמוך יותר לעצם הגולגולת, ותחתון דק, הצמוד למוח, והכוונה היא שניקב **קרמא עילאה** [קרום העליון], **אף על גב דלא אינקיב תתאה** [אף על פי שלא ניקב התחתון]. **ואמרי לה** [ויש אומרים] שאינו טריפה **עד דאינקיב תתאה** [שניקב גם התחתון]. **אמר ר' שמואל בר נחמני, וסימניך** לזכור: **חייתא דמתנח ביה מוחא** [שק שמונח בו המוח], שהוא הקרום התחתון. **אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי**: אף שאין הקרום התחתון ניכר לעצמו, שהוא דק מאד, **כנגדו בביצים** (באשכים) הוא **ניכר**, שיש שם הבדל ניכר לעין בין גוף האשך עצמו לקרום התחתון. **אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: מוח — כל מה שבקדירה** (בגולגולת, הנראית כקדירה הפוכה) **נדון כמוח, התחיל למשוך**, שנמשך כחוט דרך הנקב שבצידו האחורי — הרי זה **נדון כחוט השדרה. ומהיכן** הוא המקום שהוא **מתחיל לימשך? אמר ר' יצחק בר נחמני, לדידי מיפרשא לי מיניה** [לי עצמי מתפרש הדבר מפיו] **של ר' יהושע בן לוי: כמין שני**

◆

תוספות

אנסה עצמה — שפשטה ראשה יותר מדאי ליטול ירק בבור.

חותך שתי צלעות מכאן ומכאן — פירש רבינו חננאל: שתים מכאן ושתים מכאן. והאי חזה לא הוי כההוא דמסכת תמיד (לא,א) שלא היו שם שום צלעות, כדתנן בפרק "לא היו כופתין" [שם].

עיונים

מטבעת הגדולה בפרטי ענין זה ראה לעיל יט,ב, שם נפסקה הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס, שהגבול הוא מעט למעלה משם.

עד כנפי ריאה התחתונה וכו' שהיא עליונה הריאה נראית כמין שתי כנפיים מחולקות לאונות מצידי הקנה, שנמשך ביניהן, עד שהוא מתחבר לחלק התחתון של הריאה. ולפי דברי רבא, המקום הראוי לשחיטה בקנה הוא עד מול קצה האונה הקרובה לראש, שהיא התחתונה כאשר הבהמה תלויה ברגליה, והיא העליונה כשאוחזים בקנה והריאה תלויה בו. ולא כפי שניתן היה להבין מלשון הברייתא — עד מקום הכניסה של הקנה לריאה, שהוא בקצה התחתון של האונות (רש"י. ומשם ולמטה נמצאת ה"אומה", הבסיס של הריאה). ויש שהסביר תחתונה — כאשר הבהמה רועה ופושטת צוארה לאכול, ואז הקנה למטה והריאה למעלה (רבינו ירוחם). ובטעם הדבר שהברייתא השתמשה בניסוח "תחתונה", יש שכתב שכוונתה לומר שיש לבדוק את מקום השחיטה דווקא כאשר הבהמה תלויה ברגליה, שאז מתפשטות האונות למטה (ב"ח בדעת הטור).

שאני אומר כל שפושטת צוארה ורועה עד שם הוא מקום השחיטה, וכיון שאני אומר כן — לא ייתכן שמדובר בצד התחתון של הריאה (רש"י). יש שהסביר כי מדובר באותו מקום עצמו, שהמקום בקנה אליו מגיע קצה הריאה כשהבהמה פושטת את צוארה ורועה — הוא המקום אליו מגיע קצה הריאה כשמנפחים אותה (רבינו ירוחם). ויש שהסביר שהואיל ומבנה הקנה מאפשר כיווץ ומתיחה (שהוא עשוי חוליות המחוברות ביניהן ברקמה גמישה) אומר רבא שמדובר במצב בינוני, לא כשחוליות הקנה צמודות זו לזו — שאז סוף מקום השחיטה נמוך מקצה הריאה, ולא במצב שהקנה מתוח במיוחד — שאז סוף מקום שחיטה גבוה מקצה הריאה (רשב"א). ויש שכתב כי קצה הצוואר מהווה סימן חיצוני למקום הראוי לשחיטה למי שבא לשחוט (שהרי מקומה של כנף הריאה ניתן לבדיקה רק לאחר שהבהמה שחוטה) (יבין שמועה).

ולפני רבינו גרשום עמדה גרסה: "אמר ליה, אני אומר כל שפושטת" וכו', ולפיה אין זה המשך דברי רבא, אלא דברי ר' יוחנן הם, ופירש הרי"ד (שעמדה לפניו גרסה דומה) שלדעת ר' יוחנן אין להכשיר עד קצה הריאה, כפי ששנה ר' חייא (רב יצחק) בר יוסף, אלא רק עד סוף הצואר, כל שפושטת צוארה לרעות (ופירוש זה עולה יפה עם שימוש הלשון "שאני אומר", שמשמעו — דעה חולקת, אבל ראה יחוסי תנאים ואמוראים ערך רב יצחק בר יוסף).

אנסה עצמה כלומר, לא אדם מתח את צוארה, אלא הבהמה עצמה מתחה צווארה בשעת שחיטה (רש"י). ובתוס' פירשו את השאלה כך: האם גם את צווארה במיוחד כדי לאכול ירק שבבור, הרי זה בכלל דברי רבא, שפושטת צווארה ורועה? (ראה מהרש"א).

הרואה את הקרקע הצלעות היוצאות מצידי עמוד השדרה שבגב מקיפות את אזור החזה מן הצדדים, וחוזרות ומתחברות מלמטה על ידי סחוס. ומדברי רש"י משמע שאינו נוגע כלל בצלעות, אלא נוטל רק את השומן המכסה את הסחוס (וראה הגהת ש"מ). אבל המאירי כתב כי חותך גם את החלק התחתון של הצלעות, שהוא בכלל הרואה את הקרקע.

שתי צלעות משתי דפנות כלומר, הצלעות הקדמיות ביותר. ורש"י פירש: אחת מכאן ואחת מכאן, אבל רבינו חננאל פירש: שתים ראשונות מכל צד (תוס').

וזהו חזה הניתן לכהנים וגם לענין הלכות טריפות הדין כן, ששתי הצלעות הרי הן בכלל החזה, ולא בכלל הצוואר. ואם כן די בנקב כלשהו בקנה באותו מקום כדי לעשות טריפה, כדין נקב ריאה.

ואין דינו כצוואר, שרק אם ניקב כאיסר עושה טריפה (ראב"ן. וראה פסקי רי"ד).

קרמא עילאה אף על גב דלא אינקיב תתאה וכו' מן הגרסה שלפנינו עולה שלפי הדעה הראשונה, די שהקרום העליון ניקב כדי לעשות טריפה, כיון שהקרום התחתון רך ועתיד לינקב, ואילו לפי הדעה השניה צריך שיינקבו שני הקרומים כדי לעשות טריפה. ואולם לפני הגאונים וראשונים רבים עמדה הגירסה "קרמא עילאה, ואמרי לה קרמא תתאה", ונמצא שלפי הלשון השניה (שהגאונים ורי"ף פסקו כמותה) רק אם הקרום התחתון ניקב הרי זו טריפה, אבל אם ניקב העליון — אינה טריפה. וראיה לפירוש זה, הסימן "חייתא דמתנח ביה מוחא" — דווקא התחתון ולא העליון (בה"ג). וראה בב"י שדן באריכות במסקנות להלכה של גרסות אלו ופירושיהן.

כנגדו בבצים ניכר ר"י בעל התוספות פירש שגם בביצי תרנגולת ניתן להבחין בין הקליפה העבה לבין הקרום הדק שמתחתיה (תוס' חיצוניות).

אורח ההלכה

כל הצואר כולו כשר לשחיטה מקום השחיטה בצוואר, מצד הראש הוא משיפוי כובע ולמטה, כמסקנת הגמרא לעיל יט,א. ולמטה — עד מקום שמגיעה ראש כנף האונא השמאלית התחתונה (כשהבהמה תלויה ברגליה) כשנופחים בה אחרי השחיטה. ולפי שבעת השחיטה אין יכולים לראות סימן זה, אמרו חכמים שמקום השחיטה הוא כל אורך הצוואר כשתמשוך הבהמה צווארה לרעות, בלי שתאנוס עצמה לפשוט צווארה יותר מהרגיל. וכן צריך שלא יימשכו הסימנים בשעת השחיטה, לא על ידי אדם, ולא על ידי הבהמה עצמה. ואם אנסה עצמה ומשכה הסימנים ממקומם בשעת השחיטה — הרי זו ספק נבילה. שלא נפתרה השאלה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א ה"ה—ה"ח. שו"ע יו"ד כ, א).

ניקב הקנה למטה מן החזה הקנה שניקב מן החזה ולמטה נקב כל שהוא — טריפה, שדינו כריאה. והוא כל שלמטה ממקום שחיטה. כר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. (רמב"ם שם פ"ז ה"א. שו"ע יו"ד לד, ח. וראה שם י).

איזהו חזה חזה הניתן לכהנים מקרבן השלמים, הוא הבשר והשומן הרואה את הקרקע, למעלה עד הצואר, ולמטה עד הכרס עם שתי הצלעות הקטנות הראשונות הסמוכות לצוואר. כברייתא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ט ה"י).

עד דאינקיב תתאה המוח יש לו שני קרומים זה על זה, ניקב הקרום התחתון נקב מפולש — טריפה. ניקב הקרום העליון לבדו — כשרה. כגרסת הרי"ף "קרמא עילא ואמרי לה קרמא תתאה", ופוסקים כלשון אחרונה. וכתב רמ"א: ויש מטריפים גם בניקב הקרום העליון לבד (בה"ג ועוד. ראה ביאור הגר"א), וכך נהוג אם לא במקום הפסד מרובה (רמ"א), וכן מנהג הספרדים (כף החיים). ויש מי שהחמירו אף במקום הפסד מרובה (מהרש"ל וב"ח). (רמב"ם ספר קדושה שם פ"ו ה"ג. שו"ע יו"ד לא, א).

מוח כל מה שבקדירה נדון וכו' עצם הגולגולת שהמוח מונח בתוכה, יש בה חלל גדול כמו קדירה הפוכה, ועל פיה שכלפי הצוואר יש שני פולין (בליטות), וכל מה שיש מהמוח בתוך הקדירה עד הפולין, והפולין בכלל — נידון כמוח, ואם ניקב כל שהוא — טריפה. ומשם ואילך, נידון המוח כחוט השדרה, ואינו טריפה אלא כשניקב קרומו ברובו. כר' יהושע בן לוי, וכמסקנת הגמרא להלן. (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד לא, ד. לב, א).

מסורת הש"ס

ג. גיטין עח,ב.
ד. (הביטוי) שבת ט,ב. פסחים פט,ב. ר"ה כ,א. גיטין עח,ב.
ה. (כעין זה) שבת קכא,ב. מו"ק כ,א. ב"ק יט,ב.
ו. (בשינויים) תוספתא חולין פ"ט יג. ילקו"ש תורה תקיח.
ז. ראה חולין נו,א.

◆

גרסות

אמרוה קמיה דרבי יוחנן משמיה דרבי יונתן בכתי"מ ועוד ובמקורות: **איכא דאמרי אמרוה קמיה דרבי יוחנן משמיה דרבי יונתן** ובתוס' הרי"ף פירש שאמרוה כדברי רב.

תנא רבי חייא בר יוסף קמיה דרבי יוחנן יש בכתי"י ובמקורות: **תני רב יצחק בר יוסף קמיה דרבי יוחנן** ראה לעיל מג,א ולהלן נד,א.

שאני אומר לפני רבינו גרשום עמדה גרסה: **אמר ליה אני אומר** וראה פסקי הרי"ד ובעיונים.

למטה עד הצואר למעלה עד הכרס בחלק מכתה"י ובמקורות כבתוספתא: **למטה עד הכרס למעלה עד הצואר.**

משתי דפנות בכתי"מ ועוד כבתוספתא: **מבין שתי דפנות.**

רב ושמואל דאמרי תרוייהו בכתי"מ ועוד ובמקורות: **רב ושמואל ולוי דאמרי** וראה להלן מו, א למטה.

אף על גב דלא אינקיב תתאה ואמרי לה עד דאינקיב תתאה ברוב כתה"י ובמקורות: **ואמרי לה קרמא תתאה** וראה בעיונים.

כנגדו בביצים ניכר בכתי"מ: **בביצים ניכר.**

◆

החיים

כל הצואר כולו כשר לשחיטה

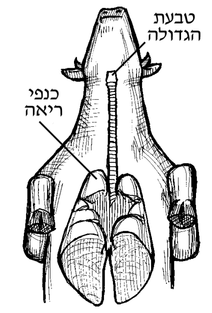

ווראה נספח תמונות עמ' 7.

איזהו חזה

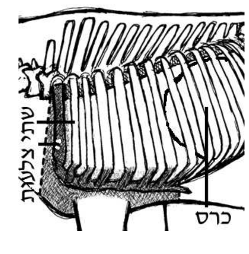

קרומי המוח

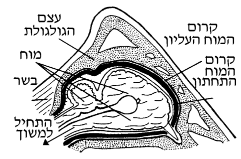

חתך אורך של הגולגולת
וראה גם נספח תמונות עמ' 6.

---

*__פורציל"א__ מן הצרפתית העתיקה forcele — ההתפצלות של הצלעות הראשונות, כנראה מן המלה force — קילשון בן שתי שיניים.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il

פּוֹלִין יֵשׁ מוּנָּחִין עַל פִּי הַקְּדֵרָה; מִן הַפּוֹלִין וְלִפְנִים — כְּלִפְנִים, מִן הַפּוֹלִין וְלַחוּץ — כְּלַחוּץ, וּפוֹלִין עַצְמָן אֵינִי יוֹדֵעַ, וּמִסְתַּבְּרָא כְּלִפְנִים. רַבִּי יִרְמְיָה בְּדַק בְּעוֹפָא וְאַשְׁכַּח כְּמִין שְׁנֵי פוֹלִין מוּנָּחִין עַל פִּי הַקְּדֵרָה.

א "נִיקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ". בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: לְבֵית חָלָל קָטָן אוֹ לְבֵית חָלָל גָּדוֹל? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאי תִּיבָּעֵי לָךְ? מִי לָא תְּנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת; וְאָמַר רַבָּה בַּר תַּחֲלִיפָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: [א]עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְסִמְפּוֹן גָּדוֹל? —הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם "לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת" קָתָנֵי — לְהֵיכָא דְּשָׁפְכִי סִמְפּוֹנוֹת כּוּלְּהוּ, וְהָכָא — "לְבֵית חֲלָלוֹ" קָתָנֵי, מַה לִּי חָלָל גָּדוֹל מַה לִּי חָלָל קָטָן!

ב קְנֵה הַלֵּב — רַב אָמַר: בְּמַשֶּׁהוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרוּבּוֹ. הֵי נִיהוּ קְנֵה הַלֵּב? אָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב: חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי דְּפָנוֹת. —דְּפָנוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא: שֶׁעַל גַּבֵּי דּוֹפְנֵי רֵיאָה. אָמַר אַמֵּימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: תְּלָתָא קָנֵי הָווּ, חַד פָּרֵישׁ לְלִיבָּא, וְחַד פָּרֵישׁ לְרֵיאָה, וְחַד פָּרֵישׁ לְכַבְדָּא; דְּרֵיאָה — כְּרֵיאָה, דְּכַבְדָּא — כְּכַבְדָּא, דְּלִיבָּא — פְּלִיגִי. מַר בַּר חִיָּיא מַתְנֵי אִיפְּכָא: דְּרֵיאָה — כְּכַבְדָּא, דְּכַבְדָּא — כְּרֵיאָה, דְּלִיבָּא — פְּלִיגִי. [ב]אֲזַל רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף אֲמָרָהּ לִשְׁמַעֲתָא דְּרַב קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי אֲמַר אַבָּא, לָא יָדַע בִּטְרֵפוֹת וְלָא כְלוּם.

ג "נִשְׁבַּר הַשִּׁדְרָה". תָּנוּ רַבָּנַן: [ג]חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁנִּפְסַק — בְּרוּבּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִיקַּב. הוֹרָה רַבִּי כְּרַבִּי יַעֲקֹב. [ד]אָמַר רַב הוּנָא: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יַעֲקֹב. וְכַמָּה רוּבּוֹ? רַב אָמַר: רוֹב עוֹרוֹ, וְאָמְרִי לָהּ: רוֹב מוֹחוֹ. מַאן דְּאָמַר רוֹב מוֹחוֹ — כָּל שֶׁכֵּן רוֹב עוֹרוֹ; לְמַאן דְּאָמַר רוֹב עוֹרוֹ, רוֹב מוֹחוֹ מַאי? תָּא שְׁמַע,

פולין = *גלנ"ץ. על פי הקדרה — למקום חבור הצואר והגולגולת. ופולין עצמן — מוח שכנגד הפולין. חלל גדול — חלל האמצעי. חלל קטן — הרבה חדרים קטנים יש לו סביב. סמפון גדול — אמצעי שבאומה. התם לבית הסמפונות קתני — ולא תני "לבית הסמפון", אבל הכא לא תני "לבית החללים" אלא "לבית חללו". קנה הלב — לקמן מפרש. במשהו — אם ניקב. כל חלב מקרי "חלב", בין טמא בין טהור, ו"שומן" אינו אלא לשון חכמים, כגון גבי שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן [חולין מג,ב], דעל כרחך קרי ליה שומן משום דגבי חלב תנייה. על גבי דפנות — היורד על הצלעות מן השדרה. על גבי דפנות סלקא דעתך — ומאי חיותא תליא ביה? שעל גבי דופני ריאה — קנה שומן שיורד בין שתי ערוגות הריאה ודבוק בשדרה, ומחובר לחלל הלב. תלתא קני הוו — לאחר שהקנה נכנס לחזה מתפצל לשלשה. חד פריש לריאה — ומתחלק בתוכה, והן הן סמפונות. דריאה כי ריאה — בנקב משהו. דכבדא כי כבדא — עד שינטל כולו, כדתנן (חולין מב,א) גבי כבד: ולא נשתייר ממנה כלום. דליבא פליגי — רב ושמואל לעיל. מתני איפכא — דריאה עד שינטל ככבדא, ודכבדא כי ריאה במשהו, ודליבא פליגי רב ושמואל. וכלישנא קמא מסתברא, דהא קם ליה רבי יוחנן כוותיה, דאמר לעיל [עמוד א]: ניקב למטה מן החזה נידון כריאה. אמרה לשמעתא דרב — דאמר במשהו, קמיה דשמואל. ואכתי לא הוה שמיע ליה, דרב בסורא הוה ראש ישיבה, והתם הוה אמר שמעתתיה, ושמואל הוה בנהרדעא. אבא — רב הכי הוה קרי ליה שמואל, דרב הוה עדיף מיניה. אני שמעתי: "אבא", ולית דגרסי "אבא מברי". הורה רבי — שבא מעשה לידו והורה להחמיר, ולא סמך על דבריו. רוב עורו — אם נחתך רוב היקף עורו סביב, אף על פי שהמוח לא נפרד כלום — טרפה. ואמרי לה רוב מוחו — דכיון שנפסק ונפרד המוח מבפנים, אף על גב שהעור כולו קיים — טרפה. כל שכן רוב עורו — שהרי רוב העור מחזיקו, וכיון שנפסק העור — סוף המוח לפרד ולצאת.

◆

תוספות

מר בר חייא מתני איפכא — פירש בקונטרס דמסתברא כלישנא קמא, דקים ליה רבי יוחנן בשיטתיה לעיל, דאמר: ניקב הקנה למטה מן החזה נידון כריאה. ונראה דאזלינן בכולהו לחומרא, מדלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, וגם רבי יוחנן דאמר: ניקב הקנה למטה מן החזה, משמע: בין דריאה בין דכבדא נדון כריאה. וכן רבינו חננאל פסק לחומרא דשלשתן נקובתן במשהו, בין דכבד בין דלב בין דריאה.

מאן דאמר רוב עורו רוב מוחו מאי — דדלמא הוא הדין ברוב מוחו לבד — טרפה, ונקט רוב עורו לאשמועינן דאפילו עורו בעי רוב. ורבינו תם מפרש: דמבעי ליה אי בעי נמי רוב מוחו. ועורו דנקט — מפני שהוא עיקר, ומכל מקום בלא מוחו נמי אינה טריפה.

פולין (בלוטות) **יש** שהם **מונחין על פי הקדרה**, בקצה האחורי של הגולגולת, שממנו נמשכת השדרה, **מן הפולין ולפנים** — דינם **כלפנים**, כמוח, שנקב כלשהו בקרום שלו עושה טריפה, **מן הפולין ולחוץ** — **כלחוץ**, כחוט שידרה, שרק אם נפסק ברובו טריפה. ומקום **פולין עצמן איני יודע** מה דינו, **ומסתברא** [ומסתבר] שדינו **כלפנים**. מסופר, **רבי ירמיה בדק בעופא** [בעוף] **ואשכח** [ומצא] בו **כמין שני פולין מונחין על פי הקדרה.**

א שנינו במשנה: **ניקב הלב לבית** (למקום) **חללו** הרי זו טריפה. **בעי** [שאל] **ר' זירא**: האם הכוונה היא **לבית חלל הקטן** שבו, **או לבית חלל גדול** שבו? **אמר ליה** [לו] **אביי**: **מאי תיבעי לך** [מה תישאל לך]? מה ספק יש בדבר? **מי לא תנן** [האם לא שנינו] ביחס לריאה שניקבה, **ר' שמעון אומר**: **עד שתנקב לבית הסמפונות, ואמר רבה בר תחליפא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב**: הכוונה היא **עד שתנקב לסמפון הגדול**. ואם כן, גם כאן שנאמר "לבית" הכוונה היא לחלל הגדול! ודוחים: **הכי השתא** [כיצד אתה משווה]? **התם** [שם] **לבית הסמפונות קתני** [הוא שונה] והכוונה היא **להיכא דשפכי סמפונות כולהו** [למקום שאליו נשפכים כל הסמפונות כולם], שהוא הסמפון הגדול, **והכא** [וכאן] **לבית חללו קתני** [שנה], בלשון יחיד, **מה לי חלל גדול מה לי חלל קטן!**

ב ושואלים: **קנה הלב**, העורק הראשי היוצא ממנו, מה דינו לענין טריפה? **רב אמר**: נקיבתו **במשהו** עושה טריפה, כמו הלב עצמו, **ושמואל אמר**: **ברובו**. ושואלים: **הי ניהו** [מה הוא] **קנה הלב? אמר רבה בר יצחק אמר רב**: הכוונה היא לקנה הנמצא **בחלב שעל גבי דפנות**. ותוהים: **דפנות** הבהמה **סלקא דעתך** [יעלה על דעתך], חלב הנמצא על גבי הצלעות? מה עניינו ללב? **אלא** הכוונה היא לקנה (עורק) מחופה בחלב שיוצא מן הלב ועובר **על גבי דופני הריאה**. **אמר אמימר משמיה** [משמו] של **רב נחמן**: **תלתא קני הוו** [שלושה קנים הם] סמוכים זה לזה בבית החזה, **חד פריש לליבא** [אחד פורש ונכנס ללב], **וחד פריש** [ואחד פורש] ונכנס **לריאה, וחד פריש לכבדא** [ואחד פורש ונכנס לכבד], הקנה שנכנס **לריאה** — דינו לענין טריפות **כריאה**, שנקיבתו במשהו, **דכבדא** [של הכבד] — דינו **ככבדא** [ככבד], שהוא טריפה רק אם לא נשתייר ממנו כלום (לעיל מב,א), בענין הקנה **דליבא** [של הלב] — **פליגי** [חלוקים] רב ושמואל האם דינו במשהו או ברובו, כפי שנאמר לעיל. ואילו **מר בר חייא מתני איפכא** [שונה ההיפך]: קנה של **ריאה** — דינו **ככבדא** [ככבד], שרק אם ניטל לגמרי הרי זו טריפה, ואילו קנה **דכבדא** [של הכבד] — דינו **כריאה**, שנקיבתו במשהו, ובקנה **דליבא** [של הלב] — **פליגי** [חלוקים הם]. בענין המחלוקת בין רב ושמואל מסופר, **אזל** [הלך] **ר' חייא בר יוסף אמרה לשמעתא** [אמר את הלכתו] של **רב קמיה** [לפני] **שמואל**, שנקיבתו של קנה הלב במשהו. **אמר ליה** [לו] שמואל: **אי הכי** [אם כך] **אמר אבא**, כלומר, רב, **לא ידע בטרפות ולא כלום.**

ג שנינו במשנה: **נשבר השדרה** ונפסק החוט העובר בתוכה — טריפה. ובפרטי ענין זה **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **חוט השדרה שנפסק** (נחתך לרוחבו) — רק אם החתך **ברובו** הריהו טריפה, אלו **דברי רבי**; **ר' יעקב אומר**: **אפילו ניקב**. ומעירים במעשה שבא לידו **הורה רבי כר' יעקב**, שדי בנקב כדי לעשות טריפה. **אמר רב הונא**: **אין הלכה כר' יעקב**. ושואלים: **וכמה רובו** של חוט השדרה? **רב אמר**: **רוב עורו**, רוב היקפו של הקרום העוטף את מוח השדרה. **ואמרי לה** [ויש אומרים]: **רוב מוחו**, אם המוח שבתוך החוט נפסק במקום אחד ברובו, למרות שהעור שמסביב שלם. ומעירים: **מאן דאמר** [מי שאומר] שאם נפסק **רוב מוחו** טריפה — **כל שכן** שהוא טריפה כשנפסק **רוב עורו** לבד, מפני שאם נחתך העור ברובו גם למוח אין קיום, שסופו לצאת ממקומו. אולם **למאן דאמר** [לדעת מי שאומר] **רוב עורו**, רב, אם נפסק **רוב מוחו מאי** [מה דינו]? ומשיבים: **תא שמע** [בוא ושמע],

מסורת הש"ס

א. חולין מט,א.

ב. (מעשה דומה) שבת נג,א.

ג. כתובות ז,א. תוספתא חולין פ"ג א (בשינויים).

ד. כתובות ז,א.

◆

גרסות

ומסתברא כלפנים ברוב כתה"י: **מסתברא [דפולין] כלפנים.**

אמר ליה אביי מאי תיבעי לך בכתי"מ ועוד: **אמר ליה אביי מאי תיבעי ליה** יש בכת"י: **מתקיף לה אביי מאי תיבעי ליה.**

והכא לבית חללו בכתה"י ובדפו"י: **הכא לבית חללו.**

דפנות סלקא דעתך בכתי"מ: **חלב שעל גבי דפנות סלקא דעתך.**

אלא שעל גבי דופני ריאה בחלק מכתה"י: **אלא אימא חלב שעל גבי דופני ריאה.**

שנפסק ברובו בכתי"מ: **שנפסק ברובו טריפה.**

◆

החיים

פולין מונחין על פי הקדרה

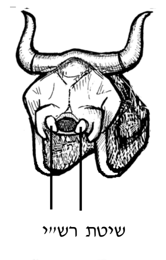

שיטת רש"י

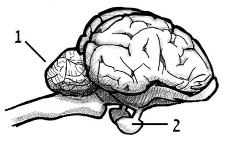

(1) המוח הקטן (פולין לשיטת ראב"ן).

(2) שיטה ב' (ראה בעיונים).

וראה גם נספח תמונות עמ' 6.

חללי הלב

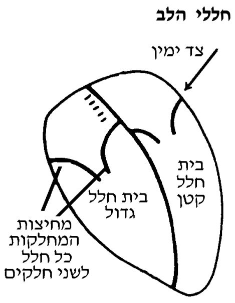

חתך אורך של הלב

בית הסמפונות

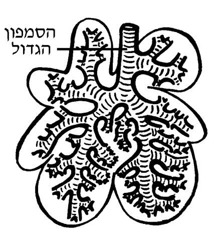

וראה גם נספח תמונות עמ' 7.

קנה הלב

ראה נספח תמונות עמ' 3.

תלתא קני הוי

ראה נספח תמונות עמ' 9.

חוט השדרה

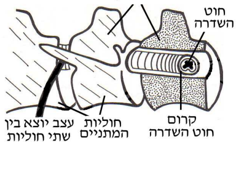

עיונים

פולין שלוש אפשרויות פירוש מהם אותם שני "פולין". לדברי רש"י והרמב"ם נראה כי הכוונה לשתי בליטות עצם שמשני צידי הנקב האחורי בגולגולת שדרכו נמשך ויוצא חוט השדרה. ויש שהבינו כי מדובר בשני פולין של מוח, ולא של עצם, והכוונה כנראה ל"מוח הקטן" המצוי בצידה האחורי של הגולגולת, שעשוי כמין שתי בליטות, שבעוף הם בגודל של פולין. והוא, איפוא, החידוש בדבריו של ר' ירמיה (ראב"ן בשם גאון, או"ז). ויש שהסבירו כי הכוונה לשתי בליטות קטנות (יותרת המוח) שבתחתית המוח הקטן (ראה שיחת חולין).

לבית חלל גדול הלב בנוי בעיקר משני "חדרים" גדולים בחלקו התחתון, ושתי "עליות". "בית חלל גדול" הוא כנראה החדר השמאלי של הלב המזרים את הדם לגוף, שהוא הגדול שבכולם, וכל השאר קרויים כנראה "בית חלל קטן".

שעל גבי דופני ריאה הלב נמצא בקדמת בית החזה, מתחת לריאה. מן החדר השמאלי שלו יוצא העורק הראשי (אב העורקים), ופונה למעלה אל מעבר לדופן האחורית של הריאה, ונמשך לאורכה בין שתי הריאות ("דופני הריאה") לכיוון חלק הגוף האחורי. צבעו של עורק ("קנה") זה לבן והוא עטוף בשכבת שומן עבה. וזהו קנה הלב לשיטת רש"י ועוד. ומדברי הרמב"ם הבינו כי הכוונה היא לעורק המוליך את הדם מן הלב לריאה (טור. אבל ראה יש"ש). ויש שהבין כי מדובר כאן בחלב שבין שתי הריאות בצידן הפונה ללב, ולא לגב (מאירי). וכפי שהעיר רש"י, אף שהוזכר כאן חלב, שמשמעו בדרך כלל שומן אסור, כאן מדובר בשומן מותר, שגם הוא קרוי חלב. שרק כאשר חכמים רוצים להבחין בין חלב מותר וחלב אסור הם עושים את ההבחנה בין חלב לבין שומן.

תלתא קני הוו וכו' רש"י פירש כי מדובר בקנה אחד המתפצל לשלושה, וכך הוגדרו הדברים בשולחן ערוך. אבל מדברי הרמב"ם עולה, כפי המוכר לנו, שמדובר בשלושה קנים שונים, הסמוכים מאד זה לזה, ונראים כמתפצלים מן החלב שבין שתי הריאות, מצד הגב: קנה הלב — הוא אבי העורקים שמדובר עליו לעיל, קנה הריאה — הוא 'קנה' סתם, המוביל את האויר לריאה, וקנה הכבד — הוא כנראה כלי הדם הגדול של הכבד, הווריד המוליך דם מן הכבד לעבר הלב (ראה פחד יצחק, ערוך השולחן).

מר בר חייא מתני איפכא רש"י כתב כי מסתבר להלכה כלשון הראשונה, שהרי ר' יוחנן פסק לעיל עמוד א' שאם ניקב הקנה מן החזה ולמטה נקובתו במשהו כריאה. אבל ראשונים אחרים כתבו כי משם משמע להחמיר כשתי הדעות, שהרי ר' יוחנן לא פירט באיזה קנה מדובר (ראה תוס').

אורח ההלכה

מה לי חלל גדול מה לי חלל קטן יש ללב מספר חללים, ואם ניקב לתוך אחד מהם — הרי זו טריפה. כגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ו ה"ה. שו"ע יו"ד מ, א).

קנה הלב קנה הלב (אבי העורקים), שהוא (קנה עטוף) שומן שיורד בין שתי ערוגות הריאה, וכן העורק המוביל דם לריאה, אם ניקב לחללו במשהו — טריפה. כדעת רב, וכפירושי הרשב"א והרמב"ם). וכתב רמ"א שהנקבים הדקים הקטנים הרגילים להיות בו כשמוציאים אותו מגוף הבהמה אינם בכלל זה, שאינם אלא פיות העורקים שניתקו ממנו (ב"י). (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד לד, י. שם מ, ד לפי הסבר האחרונים, ראה ערוך השלחן, שיחת חולין).

קנה הריאה וקנה הכבד קנה הריאה (הנשימה) לאחר שנכנס מתחת לחזה; וכן קנה הכבד, שהוא לדעת רוב המפרשים הווריד הנבוב התחתון, ולדעת הרמב"ם אחד מכלי הדם הגדולים של הכבד, אם ניקבו במשהו — טריפה. שלא הוכרעה המחלוקת בגמרא, ולענין קנה ריאה — כדברי ר' יוחנן לעיל עמוד א. (רמב"ם שם פ"ז ה"א. פ"ו ה"ח ובראב"ד. שו"ע יו"ד לד, ח ושם י).

חוט השדרה שנפסק חוט השדרה שנפסק רוב היקף עור החופה את מוח השדרה — טריפה, אף על פי שכל המוח קיים; ואם לא נפסק רוב העור, אף על פי שנפסק כל המוח שבפנים — כשר. והוא הדין אם ניקב, או אם נסדק לאורכו. כמסקנת הסוגיה. (רמב"ם שם פ"ט ה"א. שו"ע יו"ד לב, א–ב).

---

*גלנ"ץ מן הצרפתית העתיקה glanz — בלוטות.

שפע למד את עמי
info@hashefa.com © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל www.hashefa.co.il

דְּאָמַר נֵיוּלִי אָמַר רַב הוּנָא: רוּבּוֹ שֶׁאָמְרוּ — רוֹב עוֹרוֹ, מוֹחַ זֶה — לֹא מַעֲלֶה וְלֹא מוֹרִיד. רַב נָתָן בַּר אָבִין הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב; בְּדַק בְּרוֹב עוֹרוֹ, וְקָא בָּדֵיק בְּרוֹב מוֹחוֹ, אֲמַר לֵיהּ: אִם רוֹב עוֹרוֹ קַיָּים, מוֹחַ זֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה וְאֵינוֹ מוֹרִיד.

ד אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִתְמָרֵךְ — פָּסוּל, נִתְמַסְמֵס — פָּסוּל. אֵיזוֹהִי הַמְּרָכָה, וְאֵיזוֹהִי הַמַּסְמָסָה? הַמְּרָכָה — כָּל שֶׁנִּשְׁפָּךְ כְּקִיתוֹן, מַסְמָסָה — כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, מַאי? תֵּיקוּ. בֵּי רַב אָמְרִי: נִתְמַסְמֵס — פָּסוּל, נִתְמַזְמֵז — כָּשֵׁר. מֵיתִיבֵי, [ה] רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּהֵמָה שֶׁנִּתְמַזְמֵז מוֹחָהּ — טְרֵפָה! — הַהִיא ״נִתְמַסְמֵס״ אִיתְּמַר. — אִינִי? וְהָא לֵוִי הֲוָה יָתֵיב בֵּי מַסּוּתָא, חֲזַיְיא לְהַהוּא גַּבְרָא דְּטַרְיֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, אֲמַר: ״נִתְמַזְמֵז מוֹחֵיהּ דְּדֵין״, לָאו דְּלָא חַיֵּי? אֲמַר אַבַּיֵּי: לָא, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד.

ה עַד הֵיכָן חוּט הַשִּׁדְרָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: עַד בֵּין הַפָּרָשׁוֹת. רַב דִּימִי בַּר יִצְחָק הֲוָה קָא בָּעֵי לְמֵיזַל לְבֵי חוֹזָאי, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲמַר לֵיהּ: לִיחְוֵי לִי מָר בֵּין הַפָּרָשׁוֹת הֵיכָא? אֲמַר לֵיהּ: זִיל אַיְיתֵי לִי גְּדִי וְאַחְוֵי לָךְ. אַיְיתֵי לֵיהּ גְּדִי שַׁמִּינָה, אֲמַר לֵיהּ: בְּלִיעָה טְפֵי וְלָא יְדִיעַ. אַיְיתֵי לֵיהּ כָּחוּשׁ, אֲמַר לֵיהּ: בְּלִיטָן טְפֵי וְלָא יְדִיעַ. אֲמַר לֵיהּ: תָּא אַגְמְרָךְ גְּמָרָא, הָכִי אֲמַר שְׁמוּאֵל: עַד אַחַת — טְרֵפָה, שְׁלִישִׁית — כְּשֵׁרָה, שְׁנִיָּה — אֵינִי יוֹדֵעַ. בָּעֵי רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:

ניולי — שם חכם. **בדיק ברוב עורו** — ואשכח דלא איפסיק רוביה, והדר בעי למיבדק ברוב מוחו דניהוי נמי קיים. **נתמרך פסול נתמסמס פסול** — גרסינן, ואחוט השדרה קאי. אף על גב דהמסמסה קילא מהמרכה כדמפרש ואזיל, אפילו הכי תנא תרווייהו, דאי תנא המסמסה לחודה הוה מפרשינן דהיינו נשפך כקיתון. **המרכה** — לשון מורך, שנתרככה ונעשית המוח בתוך הקרום כמים, ונשפך מראשו לסופו ומסופו לראשו, ואם היו נוקבין אותו היה יוצא דרך הנקב. **ואינו יכול לעמוד** — מפני שנעשה נזול, אבל לא כל כך שיהיה נשפך כקיתון של מים, אבל כשאוחזין אותו ומניח קצתו למעלה מידו הוא נכפף ונופל. **מפני כבדו** — שהוא עב וכבד אבל לא נתרכך מבפנים, מהו? חולי הוא זה שמכבידו, או לא? וכל הני נתמרך ונתמסמס בכלל נפסק החוט הן, דקים להו לרבנן שמתוך ליקוי זה עתיד לינקב וליפסק. אי נמי — אין פיסוק גדול מזה. אף על גב דאמרן: מוח זה לא מעלה ולא מוריד — הני מילי בהפרדה, אבל בהמרכה לא. **תיקו** — וכל תיקו דאיסורא לחומרא. **נתמסמס פסול** — כדקאמרת. **נתמזמז כשר** — ולהכי הדר נקט נתמסמס פסול, דלא תימא נתמזמז ונתמסמס חדא הוא ולאיפלוגי עליה אתא. **נתמזמז** — נתרוקן מהמוח מקצתו מאליו. **טרייה** — *מינציי״ר בלעז. **נתמזמז מוחיה דדין** — דואג היה עליו, ואומר: אוי לו לזה שנתמזמז מוחו. **שאינו מוליד** — תולדות האיש מן המוח היא באה, שגיד הנשה של ירך וגיד הגוייה כולן מחוברין לחוט השדרה, שהוא מתפצל ויוצא מתחת השדרה ונעשה גיד אצל הירכים ונכנס לתוכו. **עד היכן חוט השדרה** — עד היכן כחו של חוט להיות בהמה טרפה בפסיקתו? החוט יוצא מן המוח והולך על פני כל השדרה והאליה עד סוף הזנב. **עד בין הפרשות** — עד מקום שהוא מתפרש ומתפצל פצולין. כנגד הירכים הוא מתחיל ליפצל, ויוצא ראש אחד לירך זו ואחד לזו, והאמצעי יורד לזנב. ולמטה מאותן פיצולין כנגד שתי אצבעות הוא חוזר ומתפצל עוד לשלשה, ולמטה מהם עוד מתפצל, וכן בהרבה מקומות עד סופו. ואם נפסק מן המוח ועד בין הפרשות הללו, כל מקום שנפסק שם רובו — טרפה. ואם למטה מבין הפרשות נפסק — כבר תשש כחו, והירכים מעמידין את שדרתו, ואינה מתה בכך. **אייתי ליה גדי שמן** — שחוט ומופשט. ולא היה לו שהות לעכב עד שיקרעו ויראה לו הפיצולין מבפנים, והיה מראה לו מבחוץ, שהחוט לבן הוא ונפרד מבחוץ כשנכנס בבשר האליה לכאן ולכאן מתחת לעצם. **ולא ידיע** — החוט מבחוץ. והוא צריך לכוון עד מלא חוט השערה, שאם נפסק לכאן — טרפה, ואם נפסק לכאן — כשרה. **בליטן טפי** — והעצם של בוקא דאטמא דוחק הבשר ומדובק ודוחק בו את מוח החוט הנפצל עליו עד שנעשה דק ואינו ניכר. **עד אחת** — כל מקום שיפסק מן הצואר עד בין הפרשה ראשונה — טרפה. נפסק בין הפרשה שלישית — כשרה, שניה — איני יודע.

ממה שאמר החכם ניולי אמר רב הונא: **רובו שאמרו** שאם נפסק עושה טריפה — הוא **רוב עורו**, אבל **מוח זה** שבשדרה — **לא מעלה ולא מוריד**. מסופר, **רב נתן בר אבין הוה יתיב קמיה** [היה יושב לפני] **רב, בדק** תחילה **ברוב עורו**, וראה שרובו קיים, **וקא בדיק** [והיה בודק] **ברוב מוחו** לראות אם לא נפסק רובו, **אמר ליה** [לו] רב: **אם רוב עורו קיים, מוח זה אינו מעלה ואינו מוריד.**

ד **אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יהושע בן לוי:** אם **נתמרך** חוט השדרה, שמוחו נעשה רך — הרי זה **פסול**, ואפילו אם רק **נתמסמס — פסול**, והבהמה טריפה. **איזוהי המרכה ואיזוהי המסמסה? המרכה** היא **כל** שהמוח נעשה נוזלי עד **שנשפך כקיתון**, שאם עושים נקב בעור הוא נשפך. **המסמסה** היא **כל** שנתרכך עד **שאינו יכול לעמוד** בעצמו, אלא מתקפל כשמחזיקים אותו. **בעי** [שאל] **ר׳ ירמיה:** אם **אינו יכול לעמוד** רק **מפני כבדו**, שנעשה כבד מן הרגיל, ולא משום שנעשה רך יותר, **מאי** [מה דינו]? האם הוא טריפה? דבר זה לא נמצא לו פתרון, ולכן **תיקו** [תעמוד] השאלה במקומה. **בי רב אמרי** [בבית מדרשו של רב היו אומרים]: אם **נתמסמס — פסול**, אבל אם **נתמזמז** (נתרוקן) מקצת המוח — **כשר. מיתיבי** [מקשים על כך], ממה ששנינו בברייתא, **ר׳ שמעון בן אלעזר אומר: בהמה שנתמזמז מוחה — טרפה!** ודוחים: בברייתא **ההיא נתמסמס איתמר** [נאמר], שנעשה המוח רך. ושואלים: **איני** [וכי כן הוא] שנתמזמז מוחה כשרה? **והא** [והרי] **לוי הוה יתיב בי מסותא** [היה יושב בבית המרחץ], **חזייא לההוא גברא דטרייה לרישיה** [ראה אדם אחד שהטיח את ראשו בקיר], **אמר: נתמזמז מוחיה דדין** [מוחו של זה], **לאו דלא חיי** [האם אין הכוונה ששוב אינו חי]? ואם כן משמע שבמזמוז טריפה הוא! **אמר אביי: לא,** הכוונה היא **לומר שאינו מוליד** עוד, שפגיעה בראש עלולה לגרום לעקרות.

ה ושואלים: **עד היכן חוט השדרה** למטה, שאם נפסק שם הרי זו טריפה? **אמר רב יהודה אמר שמואל: עד בין הפרשות** (הפיצולים) של חוט השדרה, לעבר הירכיים. מסופר, **רב דימי בר יצחק הוה קא בעי למיזל** [היה רוצה ללכת] **לבי חוזאי, אתא לקמיה** [בא לפני] **ר׳ יהודה, אמר ליה** [לו]: **ליחוי לי מר** [יראה לי אדוני] **בין הפרשות** שאמר שמואל **היכא** [היכן הוא] בדיוק? **אמר ליה** [לו]: **זיל אייתי** [בוא הבא] **לי גדי ואחוי** [ואראה] **לך. אייתי ליה** [הביא לו] **גדי שמינה** [שמן], **אמר ליה** [לו]: **בליעה טפי ולא ידיע** [בלוע הרבה בבשר, ואינו ניכר] לעין החוט המתפצל מחוט השדרה. **אייתי ליה** [הביא לו] גדי **כחוש, אמר לו: בליטן טפי ולא ידיע** [בולטות הן הרבה העצמות ואינו ניכר]. **אמר ליה** [לו]: **תא אגמרך גמרא** [בוא ואלמד אותך מסורת] בענין זה, בלי להראות לך, **הכי** [כך] **אמר שמואל:** שלושה פיצולים (פרשות) יוצאים מאותה עצם, זה במרחק מה מזה, והרווח שביניהם קרוי ״בין הפרשות״. **עד אחת,** אם נפסק חוט השדרה עד בין הפרשות הראשונה, כלומר, בין הפיצול הראשון לשני — הרי זו **טרפה,** אם נפסק **בשלישית,** לאחר הפיצול השלישי — **כשרה,** נפסק בבין הפרשות **השניה,** בין הפיצול השני לשלישי — **איני יודע** מה דינו. **בעי** [שאל] **רב הונא בריה** [בנו] של **רב יהושע:**

◆

תוספות

נתמזמז מוחיה דדין — תימה לרבנו יצחק בן מאיר, דמייתי ראיה ממוח דראש דשיעורו בנקב משהו, למוח חוט השדרה דשיעורו ברובו.

עיונים

למאן דאמר רוב עורו רוב מוחו מאי כלומר, האם כשנפסק רוב מוחו לבד גם הוא טריפה, ומה שהזכיר דווקא עורו הוא כדי לומר שאינו טריפה עד שייפסק רובו (קרן אורה). ולפי זה, לא נחלקו שתי המסורות בשם רב (מהדורא בתרא למהרש״א). ורבינו תם פירש כי השאלה היא האם לדעת האומר רוב עורו די בכך כדי לעשות טריפה, או שמא אינה טריפה עד שייפסק גם רוב מוחו (תוס׳).

מוח זה לא מעלה ולא מוריד ולמרות שנפרד המוח לגמרי במקום מסויים אין זו טריפה, מפני שעיקר חוט השדרה הוא העור שלו (ויש שהסביר: מפני שהוא חוזר ומתאחה. רי״ד). ומכל מקום אם נתקלקל הרבה המוח הרי זו כאלו ניטל אף עורו, לפי שהעור אינו יכול לעמוד, והרי כאלו אינו (רשב״א).

נתמרך פסול וכו׳ דברים אלו אינם מתיישבים לכאורה עם המשנה, שאמרה שדווקא אם נפסק חוט השדרה הרי זו טריפה, וגם לא עם דברי רב שהמוח לא מעלה ולא מוריד. ורש״י נתן לכך שני הסברים שונים: האחד — שפגמים אלו כשלעצמם אינם טריפה, אלא שמתוך ליקוי זה עתיד החוט (העור) לינקב וליפסק. והאחר — שדווקא פסיקה של המוח אינה מעלה ומורידה (מפני שהוא עתיד להתאחות. רי״ד), אבל המרכה והמסמסה כן. וטעם הדבר, מפני שבאופן זה גם העור אינו יכול לעמוד וכאילו ניטל (רשב״א בתורת הבית). ויש שהבינו כי לפי ההסבר השני המרכה והמסמסה הן פסול כשלעצמו, חלק מפסיקת חוט השדרה (ראה ר״ן, צפנת פענח ועוד).

כל שאינו יכול לעמוד רש״י פירש שכשמחזיקים אותו ביד וקצהו למעלה מן היד הוא מתכופף. אבל המאירי פירש, כשמעמידים קצת ממנו באצבע אינו יכול לעמוד, אלא הוא ניגר ממנה, אף שאינו נשפך כמים (ייתכן כי רש״י מדבר על החוט כולו, והמאירי על המוח לעצמו).

נתמזמז שנתרוקן מקצת מהמוח מאליו (רש״י). ויש אומרים: נתרסק (ברא״ה). ומפרשים אחרים פירשו נתמזמז — מתנדנד, שהמוח נפרד מהעור, מחמת מעיכה וכדומה (רי״ף, רמב״ם, רי״ד, שיטה). והמאירי הסביר נתמזמז בדומה לנתמסמס — שכשמעמידים אותו אמנם אינו ניגר, אבל אינו עומד בעצמו, אלא מתנדנד.

נתמזמז מוחיה דדין אף שחוט השדרה עושה טריפה בפסיקת רוב עורו, וקרום המוח שניקב טריפתו במשהו (ראה בתוס׳), מכל מקום לענין המוח שבתוכם דין אחד לגולגולת ולשדרה, שכאשר המוח לוקה מביא הדבר בסופו של דבר לנקב ופסיקת הקרום בין בזה ובין בזה (תורת חיים). ויש שהסביר שאף שבמוח עצמו אין טריפה אלא בקרום שלו, מכל מקום המוח נמשך לעמוד השדרה, ושם יש משמעות למה שקורה למוח עצמו (חתם סופר).

עד היכן חוט השדרה רבינו גרשום הסביר: עד היכן בעמוד השדרה נמשך חוט השדרה, ומשם והלאה אין לחשוש שיש שם חוט שנפסק (ובהתאם לכך פירש את המשך הסוגיה). אבל רש״י ושאר מפרשים הסבירו: אם נפסק החוט, עד היכן הרי זה עושה טריפה. ומשם והלאה, אף שנפסק — אין הוא קרוי חוט השדרה להטריף בו, מפני שאין גוף הבהמה נסמך עליו, אלא על הירכיים.

בין הפרשות בחלקו האחורי של עמוד השדרה, מעל הירכיים, יש עצם מאורכת עם שלוש בליטות לאורכה, הנראית כעין שלוש חוליות מחוברות (והיא קרויה עצם העצה, או עצם הקליבוסת, או עצם הפרשות), ודרך נקבים שבה יוצאים חוטי עצבים לירך ימין ולירך שמאל, שלוש פעמים, כאשר חוט השדרה עצמו ממשיך לאורך עמוד השדרה עד קצה הזנב (ואמנם שלוחות יוצאות מעמוד השדרה כבר מתחילתו, אלא שמן הפיצולים עליהם מדובר כאן הולך חוט השדרה ונעשה דק יותר. ראה שיחת חולין). ולפי רש״י ועוד ה״פרשות״ הן ההתפצלויות, ו״בין הפרשות״ הוא הקטע לאורך חוט השדרה, שבין התפצלות להתפצלות. אבל יש שפירשו ש״בין פרשות״ הן העצמות הבולטות לאורך עצם העצה, שקרויות כן על שם בשר שמפריד (מפריש) ביניהן (רש״י להלן בשם גאון), או משום שמן הנקבים שבצידיהן יוצאים (פורשים, מתפצלים) חוטי העצבים לכאן ולכאן (בפירוש הראב״ד בש״מ. וראה ברבינו גרשום וברמב״ם). ויש שפירש כי ״בין הפרשות״ הוא מקום הפיצול עצמו (ראה תורת חיים בעמוד הבא).

אייתי ליה גדי שמינה וכו׳ רש״י פירש שהביא לו גדי שחוט שעורו הופשט, ולא ניתן היה להבחין בחוטים המתפצלים מחוט השדרה, ויורדים אל מתחת לעצם מפני שהם היו מובלעים בבשר השמן. ובגדי כחוש, החוט נלחץ ונמעך בין עצם העצה לעצם הירך שמתחתיה, ואינו ניכר. ואילו המאירי הסביר שבכחוש החוטים נראים כמין עצמות. ומדברי רבינו גרשום משמע שהביא לו גדיים שלמים, ורצה להראות לו מבחוץ את החוליות שמהן יוצאים החוטים.

הכי אמר שמואל רבינו תם סבור כי שמואל אמר רק ״עד בין הפרשות״, וכל השאר הוא מדברי רב יהודה. והוא שאמר: שניה איני יודע (ראה ספר הישר סי׳ תפד ובש״מ).

אורח הלכה

נתמרך וכו׳ נתמסמס הומרך המוח ונשפך כמים, או כדונג, שנמס עד שאם מעמיד חוט השדרה בידו המעט שלמעלה לידו מתכופף ולא יכול לעמוד — טריפה. כר׳ יהושע בן לוי. (רמב״ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ״ט ה״ב. שו״ע יו״ד לב, ג).

מפני כבדו חוט השדרה שלא נתרכך מבפנים, אלא שהוא עב וכבד, ואם מעמידים אותו אינו יכול לעמוד מפני כובדו — טריפה. שפוסקים לחומרא, הואיל ולא נפתרה הבעיה. (רמב״ם שם. שו״ע יו״ד לב, ג).

נתמזמז כשר נתמעך המוח שבתוך החוט ונתנדנד, הואיל והקרום קיים — כשרה. כפירוש הרמב״ם ל״נתמזמז״. וכן אם נחסר קצת מהמוח ונתרוקן, כפירוש רש״י (וראה שו״ע הרב). (רמב״ם שם ה״א. שו״ע יו״ד לב, ב. שם ד).

מסורת הש״ס

ה. תוספתא חולין פ״ג א.

◆

גרסות

נתמרך בכתי״מ ובמקורות: **הומרך** ובחלק מכתה״י: **נתהמרך.**

נתמסמס פסול... בי רב אמרי נתמסמס פסול יש במקורות: **נתמסמס כשר... בי רב אמרי נתמסמס נמי פסול** ראה רי״ד, ראי״ה וברש״י.

מסמסה כל שאינו יכול לעמוד ברוב כתה״י: **המסמסה כל שמעמידו ואינו יכול לעמוד.**

אינו יכול לעמוד בכמה כת״י ובמקורות: **אוחזו [בידו] ואינו יכול לעמוד.**

חזייא להחוא גברא בכתה״י ובדפו״י: **חזייה לההוא גברא.**

לאו דלא חיי בכתי״מ ועוד: **מאי לאו דלא חיי.**

בין הפרשות בכתי״מ: **בית הפרשות.**

אתא לקמיה דרבי יהודה בכתה״י ובדפו״י: **אתי לקמיה דרב יהודה** ונשתבש בדפוסים המאוחרים.

ליחוי לי מר בין הפרשות בכתי״מ: **ליחוי לי מר הפרשות.**

גדי שמינה בכתי״מ ועוד: **גדי שמן.**

בליעא טפי בכתי״מ: **בליען טפי** ויש בכת״י: **האי בליע [הוא]** ויש: **האי שמין טפי.**

◆

העולם

נתמרך, נתמסמס, נתמזמז כפי הנראה מתיאורים מפורטים יותר במקומות אחרים, מדובר בתופעה של הצטברות נוזל ברקמת המוח, שיכולה לנבוע ממצבים שונים של דלדול מוחי (brain atrophy), או בהמרכה של המוח הנובעת מאוטם מוחי (brain infract). ההבדל בין נתמסמס לנתמזמז הוא בדרגות השונות של חומרת הפגיעה.

לומר שאינו מוליד ראה רש״י. גם לפי המחקר החדש קיימות כמה וכמה גורמים לפגיעה בתיפקוד המיני (קישוי, שפיכת הזרע) עקב פגיעות ראש, בין בתחום האנדוקרינולוגיה, ובין בפגיעה במערכת העצבים.

בי חוזאי

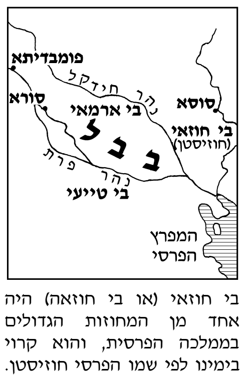

בי חוזאי (או בי חוזאה) היה אחד מן המחוזות הגדולים בממלכה הפרסית, והוא קרוי בימינו לפי שמו הפרסי חוזיסטן. מחוז זה היה מרוחק מאוד ממקומות הישוב העיקריים של יהודי בבל, והיהודים שם לא הצטיינו בידיעת התורה וההלכה.

בין הפרשות

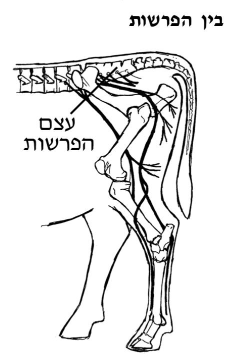

* **מינציי״ר** (צ״ל כנראה: מצייד״א. ויש גם קוליד״א מצייד״א) מן הצרפתית העתיקה colede maciede — חבטה, מכה חזקה.

שפע למוד את עמי